

HOL VANNAK A TÖMEGSÍROK? (4.) Mégfélemlítés helyett megtorlás?

Bezdánban nem voltak háborús bűnösök – A kivégzettek tetemeit a járványveszély miatt be kellett vinni a temetőbe

Sajnos egyre kevesebb olyan tanúja van már az 1944-es borzalmak időszakának, akik megmutathatnák, hol várnak az ártatlan áldozatok tetemeit arra, hogy végre méltó nyughelyre kerüljenek. Most induló sorozatunk célja felkutatni azokat a helyeket, ahol a szemtanúk vagy a helytörténészek szerint a '44-es áldozatok jeltelen tömegsírokban nyugszanak. Várjuk olvasóink segítségét. Akik tudnak segíteni, kérjük jelentkezzenek a 024 555 530-as telefonszámon, illetve a hetvege@magyarszo.com e-mail címen.

Dr. Balla István szakorvos, helytörténész bátyjával, dr. Balla Ferenc nyugalmazott szakorvossal, helytörténéssel már évtizedek óta foglalkoznak Bezdán múltjával, kutatják, gyűjtik és publikálják szülőfalujuk szellemi hagyatékát. Az 1944-es bezdáni megtorlásról készült munkájukat 2001-ben jelentették meg.

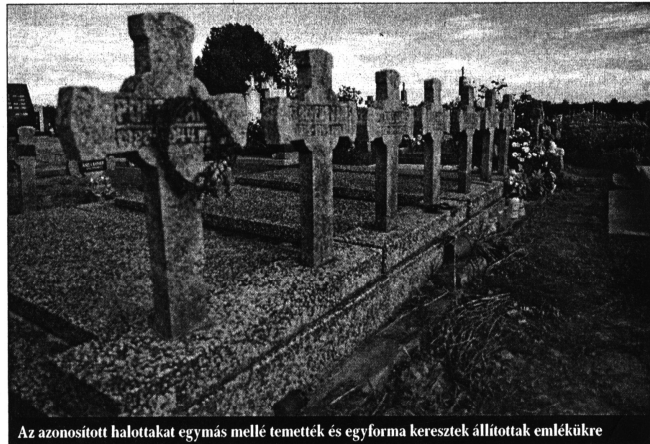
Bezdánban 1944. október 22-én tekinthető a hatalomátvitel napjának. Megalakult a helyi Népfelzabadi Bizottság, a helyi népiörög és a partizánörög, tudtuk meg dr. Balla Istvántól. November elején pedig a szovjet és a jugoszláv katonai erők megkezdtek az előkészületeket a Batina-nál (Kiskőszeg-nél) végrehajtandó dunai átkelés hadművelethez. November 2-án megérkeztek Bezdánba a Jugoszláv Népfelzabadi Hadsereg 51. vajdasági hadosztálya 12. brigádjának első egységei, és a közsegét Monostorszeggel összekötő töltésű keleti oldalán táborozott le a brigád, melynek parancsno-

A legtöbb férfit a Zombori úti villanymotoros malomban, valamint a főutcai Nikolaus Stein és más házakban lőtték agyon. A lecsukottak saját maguk ásták meg sírgödörüket a lakóházak kertjében.

ték. A fegyveresek azt mondták a férfiaknak, hogy szükségük van az emberekre, ugyanis egy órányi munka van Isterbácon. Ott a délelőtti folyamán 130-140 férfit gyűjtöttek össze. A fegyveresek között volt néhány nő is, az egyikük harmonikázott, de egy dalt sem tudott eljátszani. Úgy tűnt, hogy csak az emberek figyelmét akarták elterelni. A partizánok a férfiakat foglalkozásuk és nemzetiségi hovatartozásuk szerint csoportokra osztották. A csoportból 101

férfit fogtak ott, a többit hazaeztek. – Délután valamivel 1 óra után kisebb csoportokban kísérték őket a Major-házról mintegy 250 méterre lévő vesztőhelyre. Közülük senki sem próbált megszökni, arccal az erdő felé fordították őket. Mindezt így látta Major Mihály (1907-1986) juhász, szemtanú az isterbáci legelő mellett álló lakóháza melléképületének padlásáról – mesélte a helytörténész.

– A tavasz beköszöntével az 1944 novemberében kivégzett, sekély sírgödörökbe elhantolt tetemek, valamint a magyar és a német hadifoglyok holttestei járványveszéllyel fenyegettek. Március 27-én a zombori katonai helyőrség egészségügyi osztálya engedélyezte a Bezdán területén ideiglenesen eltemetett áldozatok holttesteinek a temetőbe való áthelyezését. Március 28-án a tetemetek exhumálták, és az Alsó temetőben helyezték örök nyugalomra – mondta a helytörténész.

Az azonosított halottakat egymás mellé temették és egyforma keresztet állítottak emlékükre

– A legfiatalabb áldozat 14, a legidősebb 54 éves volt. Még ma sem tudjuk, kik voltak a bezdáni megtorlás kitervelői és az ítélet végrehajtói. A helyi Népfelzabadi Bizottság 1944-ből származó, a Zombori Történelmi Levéltárban kutatható dokumentumai nem említik a bezdáni atrocitásokat. 1951. július 28-án a Népfelzabadi Bizottság arról értesítette a zombori Járási Népbizottság titkárságát, hogy az 1945-ben és az 1946-ban keletkezett ügyiratokat már korábban elszállították Bezdánba, ismeretlen helyre. Így az 1944. évi novemberi kiküldéseket csak az egyházi és az állami halotti anyakönyvekben található bejegyzésekkel, az Alsó temetőben lévő kőeresztekkel, a szemtanúk visszaemlékezéseivel és a bírósági halottá nyilvántartási végzésekkel tudjuk bizonyítani – mesélte dr. Balla István.

A legfiatalabb áldozat 14, a legidősebb 54 éves volt. Még ma sem tudjuk, kik voltak a bezdáni megtorlás kitervelői és az ítélet végrehajtói.

A temető északi részében három hosszú, egymással párhuzamos, a délnyugati részén pedig egy hosszú sírúratok ásták. A párhuzamos sírúratok szélére elhelyezett azonosított isterbáci áldozatok koporsóit a római katolikus egyház papja szentelte meg. Ide olyan halottat is eltemettek, akit a községben lévő kerkéből exhumáltak. – A temetőnek abban a részében, ahova az azonosított áldozatokat temették el, még ma is látható az a mintegy 70 egyforma kisebb műkö sírkereszt, amelyek akkor helyezték el – jegyezte meg dr. Balla.

A keresztekre csak a nevet és az évszámokat vésték fel. Az isterbácon exhumáltak közül többet családi sírban temettek el. Az azonosított áldozatok és néhány azonosított áldozat holttestét a temető délnyugati részében ástott sírúratokba egyházi szertartás és adataik számbavetele nélkül temették újra.

Amikor Bezdánban kis rendeződött a helyzet, Michael (Mihály) Nischl lánya, aki előzőleg azonosított áldozat volt, a Zombori úti villanymotoros malom kertjében lévő tömegsírokban, az Alsó temetőben lévő a tömegsír felé egy nagyobb kőeresztet állítottatott. A ráerősített kőlapra a következő feliratot véstette: „Itt nyugszik Nist Mihály, 1889-1944 nov. 19. és 37 ismeretlen.”

Vajda Lajos, a bezdáni római katolikus egyház káplánja 1945. március 28-án a plébánia anyakönyvébe bejegyezte azokat a halottakat, akiket aznap egyházi szertartás kíséretében el-

temettek. Az áldozatok egy részének neve megtalálható az állami halotti anyakönyvben is. – A legfiatalabb áldozat 14, a legidősebb 54 éves volt. Még ma sem tudjuk, kik voltak a bezdáni megtorlás kitervelői és az ítélet végrehajtói. A helyi Népfelzabadi Bizottság 1944-ből származó, a Zombori Történelmi Levéltárban kutatható dokumentumai nem említik a bezdáni atrocitásokat. 1951. július 28-án a Népfelzabadi Bizottság arról értesítette a zombori Járási Népbizottság titkárságát, hogy az 1945-ben és az 1946-ban keletkezett ügyiratokat már korábban elszállították Bezdánba, ismeretlen helyre. Így az 1944. évi novemberi kiküldéseket csak az egyházi és az állami halotti anyakönyvekben található bejegyzésekkel, az Alsó temetőben lévő kőeresztekkel, a szemtanúk visszaemlékezéseivel és a bírósági halottá nyilvántartási végzésekkel tudjuk bizonyítani – mesélte dr. Balla István.

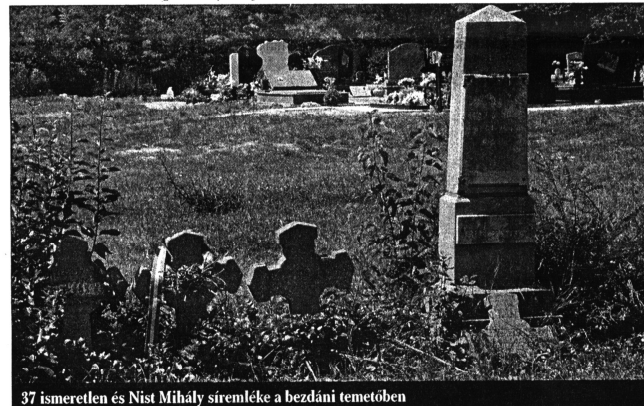
A Magyar Hadsereg 1941. április 12-i bezdáni bevonulása nem okozott semmilyen összetűzést az elenyésző mennyiségű délszláv és a magyar ajkú lakosság között. A háborús bűnök kivizsgáló ankétbizottság a bevonulásról készített 1945. évi laboratóriumában nem említi Bezdánt – jegyezte meg a helytörténész.

– Egy bezdáni polgár neve sem szerepel a háborús bűnösök listájában. A szerb történészek azt mondják, fennállt a lehetőség annak, hogy a bezdáni lakosság megakadályozhatta volna a dunai átkelési hadművelet sikeres végrehajtását – zárta szavát dr. Balla István.

Utcavézet

– A bezdáni lakosság elleni megtorlás november 3-án kezdődött meg. Azon a napon a község délkészeti határterületén, a település szélétől körülbelül egy kilométerre lévő isterbáci legelőn bírósági ítélet nélkül agyonlőttek, eddigi ismereteink alapján, 101, főleg bezdáni illetőségű magyar nemzetiségű férfi lakost – taglalta Balla István. – A délelőtti folyamán fegyveres partizánok a községben fiatal és középkorú férfiakat fogdostak össze. A szemtanúk visszaemlékezése szerint azok a partizánok, akiknek kíséretében népor volt, meghatározott házakba mentek be, és volt náluk egy papírra írt névsor. A népor nélküli fegyveresek egyedül vagy párosan, házról házra járva szedték össze az embereket. A kisebb-nagyobb csoportokat az isterbáci határterületen lakó Major Teréz (1879-1962) 23. szám alatti lakóházának udvarába kísér-

37 ismeretlen és Nist Mihály síremléke a bezdáni temetőben

ka Dušan Doronjski, politikai biztos Milan Basta, pártvezetésének titkára pedig Nikola Kmezić (a Vajdasági Végrehajtó Tanács egykori elnöke) volt. A Dunai töltső partján, a batinai dombokon német alakulatok építettek ki vonalakat. A dunai átkelési hadművelet november 11-én kezdődött meg. Az egyesült szovjet és jugoszláv erők 18-án foglalták el a batina-i hídfőállást.

– A bezdáni lakosság elleni megtorlás november 3-án kezdődött meg. Azon a napon a község délkészeti határterületén, a település szélétől körülbelül egy kilométerre lévő isterbáci legelőn bírósági ítélet nélkül agyonlőttek, eddigi ismereteink alapján, 101, főleg bezdáni illetőségű magyar nemzetiségű férfi lakost – taglalta Balla István.

– A délelőtti folyamán fegyveres partizánok a községben fiatal és középkorú férfiakat fogdostak össze. A szemtanúk visszaemlékezése szerint azok a partizánok, akiknek kíséretében népor volt, meghatározott házakba mentek be, és volt náluk egy papírra írt névsor. A népor nélküli fegyveresek egyedül vagy párosan, házról házra járva szedték össze az embereket. A kisebb-nagyobb csoportokat az isterbáci határterületen lakó Major Teréz (1879-1962) 23. szám alatti lakóházának udvarába kísér-

A Balla fivérek eddigi kutatásaink alapján 116 Bezdánban kivégzett és azonosított áldozatot vettek lajstromba, az azonosított áldozatok száma pedig 39

niai úgy emlékeznek a labdarúgópályán megjelent szovjet katonasztre, mint aki megakadályozta, hogy ott is vérengzésre kerüljön sor.

– Az isterbáci legelőn agyonlőtt férfiak holttestét a hozzátartozók, vagy a házuk által kirendelt községbeli férfiak földelték el ideiglenesen, egyházi szertartás nélkül a kivégzési hely közelében – magyarázta István.